

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI

ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК

REVIEW OF LAW SCIENCES

huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

правовой научно-практический журнал

legal scientific-practical journal

2023-yil 3-son

VOLUME 7 / ISSUE 3 / 2023

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2023.7.3.

ISSN 2181-919X

E-ISSN 2181-1148

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS

Crossref
Content
Registration

MUNDARIJA

12.00.01 – DAVLAT VA HUQUQ NAZARIYASI VA TARIXI. HUQUQIY TA'LIMOTLAR TARIXI

- 6 **SODIKOV AKMAL SHAVKAT O'G'LI**
Norma ijodkorligi jarayonini takomillashtirish-
ning istiqbolli yo'nalishlari
- 17 **MUSTAFAQULOV DILSHOD
SALOMOVICH**
Huquq prinsiplari va uning huquqiy tizimda
tutgan o'rni

12.00.02 – KONSTITUTSIYAVIY HUQUQ. MA'MURIY HUQUQ. MOLIYA VA BOJXONA HUQUQI

- 25 **AXROROV ADXAMJON ASRORKUL O'G'LI**
O'zbekiston Respublikasi ekologiya sohasidagi
davlat boshqaruvida davlat-xususiy sheriklikni
qo'llashning ayrim masalalari

12.00.03 – FUQAROLIK HUQUQI. TADBIRKORLIK HUQUQI. OILA HUQUQI. XALQARO XUSUSIY HUQUQ

- 39 **ГУЛЯМОВ САИД САИДАХРАРОВИЧ**
Реформирование процесса защиты
диссертаций в юридической науке
как императив развития правовой системы
Узбекистана
- 49 **MAMANAZAROV SARDOR
SHUXRATOVICH**
BIG DATA tushunchasi va huquqiy tabiati
- 57 **МАХАМАДХУЖАЕВА МУНИСАХОН
НЕЪМАТХУЖАЕВНА**
Особенности цифрового гражданского
оборота и защиты цифровых прав

12.00.08 – JINOYAT HUQUQI. HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISH. KRIMINOLOGIYA. JINOYAT-IJROIYA HUQUQI

12.00.09 – JINOYAT PROTSESSI. KRIMINALISTIKA, TEZKOR-QIDIRUV HUQUQ VA SUD EKSPERTIZASI

- 64 **ЕРНИЯЗОВ ИСЛАМ РУСЛАНОВИЧ**
Взаимодействие международных строитель-
ных контрактов и договоров об инвестициях:
возможности для гармонизации коммер-
ческих и общественных интересов
- 76 **ABDURASULOVA QUMRINISA
RAIMKULOVNA**
BURANOVA RAZIYA YERMAHAMED QIZI
Jinoyatchilikni prognoz qilish va uni amalga
oshirish metodlari
- 88 **HAKIMOV KOMIL BAXTIYAROVICH**
Zaruriy mudofaa chegarasidan chetga chiqib
qasddan odam o'ldirish jinoyati tarkibini
aniqlash va kvalifikatsiya qilish masalalari
- 98 **BERDIALIYEV BAXTIYOR ERKINOVICH**
Jamoat tartibiga qarshi jinoyatlarning
sabablariga doir ilmiy yondashuvlar
- 106 **ISMAILOV AHMAD ISMAILOVICH**
Voyaga yetmaganlarni o'z joniga qasd qilish
darajasiga yetkazish jinoyatini sodir etgan
shaxslarning kriminologik tavsifi
- 114 **SHONAZAROV ABDOVALI
SHONAZAROVICH**
Hujjatlarni qalbakilashtirish va qimmatli
qog'ozlarni soxtalashtirish, ko'chirilgan
dastxatlar, hujjatlarning o'zgartirilganligi
bilan bog'liq jinoyatlarni aniqlash
- 121 **ATANIYAZOV JASURBEK
KURBANBAYEVICH**
Jinoiy javobgarlikdan ozod etishda
javobgarlikka tortish muddatining o'tganligi
asosi: muammo va yechimlar

12.00.10 – XALQARO HUQUQ

131 **SAYFULLAYEV BAHODIR
BAXROMOVICH**

Ijtimoiy xavfli qilmish sodir etgan shaxsga nisbatan tibbiy yo'sindagi majburlov choralari qo'llanayotgan jinoyat ishlarida himoyachining ishtirokini takomillashtirish

140 **ЭРКАБОВЕВ АЗИЗБЕК АСИЛБЕКОВИЧ**

Интеграция Республики Узбекистан в глобальную систему контроля за наркотиками

DOI: <https://dx.doi.org/10.51788/tsul.rols.2023.7.3./NDJY1929>
UDC: 342.5(045)(575.1)

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI EKOLOGIYA SOHASIDAGI DAVLAT BOSHQARUVIDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIKNI QO'LLASHNING AYRIM MASALALARI

Axrorov Adxamjon Asrorkul o'g'li,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ma'muriy va moliya huquqi kafedrası
katta o'qituvchisi
ORCID: 0000-0002-8193-167X
e-mail: adxam.axrorov@mail.ru

Annotatsiya. Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish butun dunyoda, xususan, O'zbekistonda ham muhim vazifa hisoblanadi. So'nggi yillardagi eng muhim masalalardan biri O'zbekistondagi ekologik muammolarni hal qilishda xususiy investitsiyalarni jalb qilish hisoblanadi. Buning uchun davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalanish butun dunyoda eng istiqbolli vosita sifatida ko'rilmogda. O'z navbatida, ushbu institutning atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida samarali qo'llanishi ko'p jihatdan uning huquqiy tartibga solinganlik samaradorligiga bog'liq. Shu bilan birga, O'zbekiston qonunchiligidagi mavjud normalar hali ushbu shartga javob bermayapti. Chunki ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni tartibga soluvchi maxsus norma mavjud emas. Shuningdek, mavjud qonunchilik hujjatlari esa atrof-muhit maqsadlarida u yoki bu sabablarga ko'ra foydalanishni cheklaydigan normalarni o'z ichiga oladi. O'zbekiston Respublikasida atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklikni huquqiy tartibga solishning eng maqbul modelini aniqlash uchun, avvalo, xorijiy mamlakatlarda bunday huquqiy tartibga solish tajribasini o'rganish maqsadga muvofiq. Maqolada ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni qo'llash tarmoqlari yuzasidan olimlarning qarashlari va xorijiy mamlakatlar tajribasi tahlil qilingan. Tadqiqot natijalariga ko'ra muallif tomonidan mazkur sohada davlat-xususiy sheriklikni qo'llash davlat budjetini tejab qolish, sohaga samarali boshqaruv tizimini joriy etish hamda ko'rsatilayotgan xizmatlarning sifati oshishiga olib kelishi xulosa qilingan.

Kalit so'zlar: ekologiya, atrof-muhit, davlat-xususiy sheriklik, xususiy sherik, davlat sherigi, davlat-xususiy sheriklik loyihalari, konsessiya.

НЕКОТОРЫЕ ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННО-ЧАСТНОГО ПАРТНЁРСТВА В ГОСУДАРСТВЕННОМ УПРАВЛЕНИИ В ОБЛАСТИ ЭКОЛОГИИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН

Ахроров Адхамжон Асроркул угли,
старший преподаватель кафедры
«Административное и финансовое право»
Ташкентского государственного юридического университета

Аннотация. Экология и охрана окружающей среды – важная задача во всём мире, особенно в Узбекистане. Одним из важнейших вопросов последних лет является

привлечение частных инвестиций в решение экологических проблем Узбекистана. Для этого использование механизмов государственно-частного партнёрства рассматривается как наиболее перспективный инструмент в мире. В свою очередь, эффективное использование данного института в сфере охраны окружающей среды во многом зависит от эффективности его правового регулирования. В то же время действующие нормы законодательства Узбекистана пока не отвечают этому условию, потому что нет специальной нормы, регулирующей государственно-частное партнёрство в сфере экологии. Также действующие правовые документы содержат нормы, ограничивающие его использование в природоохранных целях по тем или иным причинам. Для определения оптимальной модели правового регулирования государственно-частного партнёрства в сфере охраны окружающей среды в Республике Узбекистан в первую очередь необходимо изучить опыт такого правового регулирования в зарубежных странах. Данная статья посвящена изучению этого вопроса. В статье анализируются мнения учёных и опыт зарубежных стран относительно использования государственно-частного партнёрства в сфере экологии. По результатам исследования автором сделан вывод, что использование государственно-частного партнёрства в данной сфере позволит сэкономить государственный бюджет, внедрить эффективную систему управления в сфере, повысить качество предоставляемых услуг.

Ключевые слова: экология, окружающая среда, государственно-частное партнёрство, частный партнёр, государственный партнёр, проекты государственно-частного партнёрства, концессия.

SOME ISSUES OF APPLICATION OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP IN STATE ADMINISTRATION IN THE FIELD OF ENVIRONMENT OF THE REPUBLIC OF UZBEKISTAN

Akhrorov Adkhamjon Asrorkul ugli,
Tashkent State University of Law,
Senior Lecturer of the Department of
Administrative and Financial Law

Abstract. Ecology and environmental protection is an important task all over the world, especially in Uzbekistan. One of the most important issues of recent years is the attraction of private investment in solving the environmental problems of Uzbekistan. For this, the use of public-private partnership mechanisms is considered as the most promising tool in the world. In turn, the effective use of this institution in the field of environmental protection largely depends on the effectiveness of its legal regulation. At the same time, the current norms of the legislation of Uzbekistan do not yet meet this condition. Because there is no special rule governing public-private partnerships in the field of ecology. Also, the current legal documents contain norms that restrict the use for one reason or another for environmental purposes. To determine the optimal model of legal regulation of public-private partnership in the field of environmental protection in the Republic of Uzbekistan, it is first necessary to study the experience of such legal regulation in foreign countries. This article is devoted to the study of this issue. The article analyzes the opinions of scientists and the experience of foreign countries regarding the use of public-private partnerships in the field of ecology. Based on the results of the study, the author concluded that the use of public-private partnerships in this area will save the state budget, introduce an effective management system in the field, and improve the quality of services provided.

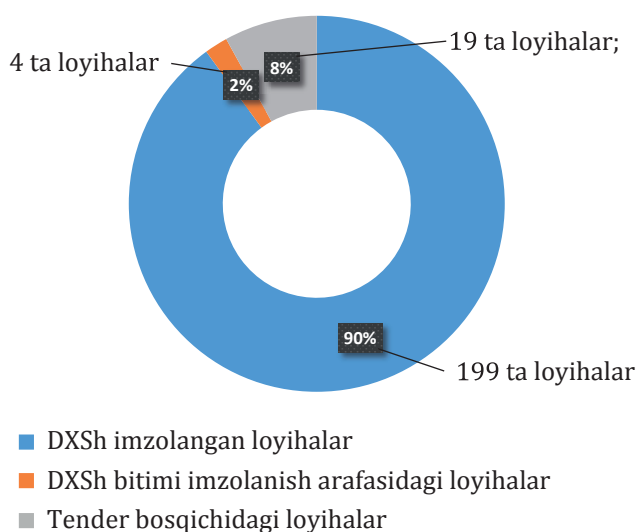
Keywords: ecology, environment, public-private partnership, private partner, public partner, public-private partnership projects, concession.

Kirish

Davlat-xususiy sheriklik investitsiya loyihalarini amalga oshirish mexanizmi sifatida rivojlanib bormoqda. Davlat boshqaruvida davlat-xususiy sheriklikni qo'llash davlat budjeti taqchilligi o'rnini to'ldiradi va iqtisodiyotni rivojlantirishning muhim strategik vazifalarini hal etadi. Davlat va xususiy sektorning hamkorligi ijtimoiy, iqtisodiy va infratuzilmaviy sohalarda amalga oshirilgan loyihalar, ishlab chiqariladigan tovarlar va ishlar, ko'rsatilayotgan xizmatlarning turlari va sifati oshishida, yangi ish o'rinlari yaratilishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi.

Shu sababli butun dunyoda bo'lgani kabi O'zbekiston Respublikasida ham ijtimoiy va iqtisodiy sohalari rivojlantirishda davlat-xususiy sheriklik iqtisodiyot tarmoqlariga keng joriy etilmoqda. Xususan, statistik ma'lumotlarga ko'ra, Davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirish agentligi tomonidan Davlat-xususiy sheriklik loyihalari reyestriga 2020-yilda 51 ta, 2021-yilda 157 ta, 2022-yilda 178 ta loyiha kiritilgan. Quyidagi jadvalda 2019-2021-yillarda amalga oshirilgan davlat-xususiy sheriklik loyihalari sonini ko'rishimiz mumkin (rasm).

2019–2021-yil DXSh asosida amalga oshirilayotgan loyihalar soni, jami 222 ta

Rasm. Davlat-xususiy sheriklik loyihalari reeystiri ma'lumotlari

Davlat-xususiy sheriklik tizimini keng joriy etish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-son Farmonida xususiy sektorga o'tkaziladigan ayrim davlat funksiyalari sonini 3 barobarga oshirish, davlat-xususiy sheriklikni kengaytirish hamda raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, davlat-xususiy sheriklik asosida energetika, transport, sog'liqni saqlash, ta'lim, ekologiya, kommunal xizmatlar, suv xo'jaligi va boshqa sohalarga 14 milliard AQSh dollarga teng investitsiya jalb etish, suv xo'jaligi obyektlarini davlat-xususiy sheriklik tamoyillari asosida boshqarish, Toshkent shahrida oqova suvni tozalash tizimini shahar hududidan tashqariga chiqarib, davlat-xususiy sheriklik asosida yangi inshootlarni barpo etish kabi vazifalar belgilandi.

Farmondan kelib chiqqan holda aniq raqamlarga to'xtaladigan bo'lsak, 2022–2026-yillardagi vazifalardan kelib chiqqan holda davlat-xususiy sheriklik (DXSh) tamoyili asosida hamda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti va Vazirlar Mahkamasining qarorlariga muvofiq amalga oshiriladigan ustuvor islohotlar bo'yicha ekologiya va atrof-muhit sohasida quyidagi davlat-xususiy sheriklik loyihalarini:

ekologiya sohasida DXSh qonunchiligi asosida jami summasi 338,4 mln AQSh dollariga teng bo'lgan 33 ta DXSh loyihalari;

suv xo'jaligi sohasida DXSh qonunchiligi asosida jami summasi 40,3 mln AQSh dollariga teng bo'lgan 31 ta DXSh loyihalarini amalga oshirish belgilandi.

Material va metodlar

Mazkur tadqiqot doirasida milliy va xorijiy mamlakatlar tajribasi, huquqshunos olimlarning ilmiy-nazariy qarashlari asosida ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklikni joriy etishning ba'zi jihatlarini tahlil qilindi.

Tadqiqotni amalga oshirishda qiyosiy-huquqiy, mantiqiylik, ilmiy manbalarni

kompleks tadqiq etish, statistik ma'lumotlar tahlili kabi usullardan foydalanildi.

Tadqiqot natijalari

O'zbekiston Respublikasida davlat-xususiy sheriklik munosabatlari 2019-yil 10-maydagi "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonun bilan tartibga solinadi. Lekin ushbu qonun ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi bunday o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettirmaydi. Ta'kidlash joizki, 2020-yil 29-sentabrda "Maishiy va qurilish chiqindilari bilan bog'liq ishlarni boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4845-son Prezident qaroriga asosan ekologiya sohasida faqatgina hududlarda maishiy chiqindilar bilan bog'liq ishlarni amalga oshirishda davlat-xususiy sheriklik joriy etilgan.

Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklikni joriy etish masalalari yuzasidan huquqshunos olimlar tomonidan bir qator qarashlar ilgari surilgan. Jumladan, rus huquqshunos olimi A. Rijkenovning fikricha, davlat-xususiy sheriklik jamiyat hayotining turli sohalari (jumladan, tabiatni muhofaza qilishda) asosan davlatning moliyaviy resurslari (yoki texnologiyalari) yetarli bo'lmagan hollarda qo'llanadi [1, 34-b.].

A. Rijkenovning ushbu fikrini qisman inkor qilgan holda aytishimiz mumkinki, davlat-xususiy sheriklik nafaqat davlat moliyaviy resurslari yetarli bo'lmagan taqdirda, balki iqtisodiy jihatdan qudratli bo'lganda ham jalb qilinadi. Chunki davlat-xususiy sheriklik faqatgina davlat mablag'ini tejab qolmasdan, sohadagi boshqaruvning samaradorligini oshirishga hamda ko'rsatilayotgan xizmatlarning sifat jihatdan oshishiga ham xizmat qiladi. Shu sababli iqtisodiy jihatdan qudratli bo'lgan AQSh, Germaniya, Buyuk Britaniya, Kanada kabi dunyoning rivojlangan mamlakatlarida ham davlat-xususiy sheriklik keng joriy qilinganligini ko'rishimiz mumkin.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiya-sining 49-moddasiga muvofiq, har kim qulay atrof-muhitga, uning holati to'g'risidagi ishonchli axborotga ega bo'lish huquqiga ega. Davlat barqaror rivojlanish prinsipiga binoan atrof-muhitni yaxshilash, tiklash va muhofaza qilish, ekologik muvozanatni saqlash bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshiradi. Ushbu norma tahlili davlatning ekologik sohadagi asosiy maqsadi fuqarolarning qulay atrof-muhitga bo'lgan huquqini ta'minlash, shu jumladan, ekologik zararli iqtisodiy faoliyatni taqiqlashdir, degan xulosaga kelishimizga imkon beradi. Shu sababli davlat ushbu maqsadlarga erishish uchun ekologiya sohasida boshqaruvning zamonaviy samarali usullarini joriy etishi har jihatdan muhimdir.

Davlat-xususiy sheriklik shunday usullardan biri hisoblanadi. Shu bois mazkur sohadagi boshqaruvda davlat-xususiy sheriklikni keng joriy etish va uning nazariy va huquqiy asoslarini chuqur tahlil qilish muhim vazifalardir. Davlat-xususiy sheriklik ishtirokchilarining maqsad va vazifalari bir-birini to'ldiradi, shu bilan birgalikda, bir-biridan farqlanadi. Quyidagi jadvalda ko'rishimiz mumkin [1, 26-b.].

Jadval

Davlat-xususiy sheriklik

DXSH ishtirokchisi	Maqsadlari	Vazifalari
Davlat hokimiyati organi	Davlatning iqtisodiy va ijtimoiy funksiyalarini ta'minlashda budjet xarajatlarini minimallashtirish. Budjetni mustahkamlash va soliq tushumlarini oshirish	Ko'proq qo'shimcha qiymat yaratish va ko'rsatilayotgan davlat xizmatlari va tovarlar sifatini oshirish
Tadbirkorlik tuzilmalari	Davlat sektori bilan qo'shma biznes loyihalardan maksimal foyda olish. Bozorda mustahkam o'rnashish, faoliyat ko'lamini kengaytirish, raqobatbardoshlikni oshirish	Ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilmani rivojlantirish, tashkilot foydasi-ning o'sishi uchun sharoit yaratish

Ekologiya sohasidagi davlat-xususiy sheriklik borasida huquqshunos olimlar tomonidan turli fikr-mulohazalar bildirilgan. Xu-

susan, A. Babichning fikricha, atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi davlat-xususiy sheriklikni ommaviy va xususiy subyektlarning ekologik jihatdan foydali natijaga erishish (atrof-muhit sifatini yaxshilash, atrof-muhitga salbiy ta'sirni kamaytirish, atrof-muhitga yetkazilgan zararni qoplash va b.) maqsadida atrof-muhitni muhofaza qilish vazifalarini hal qilishga yo'naltirilgan, shuningdek, davlat-xususiy sheriklik obyektining o'ziga xos xususiyatlari va tavakkalchiliklarni teng ravishda taqsimlash bilan bog'liq holda amaldagi qonun hujjatlarida nazarda tutilgan va nazarda tutilmagan davlat-xususiy sheriklik modellaridan foydalangan holda naf olishga qaratilgan hamkorlik sifatida ko'rib chiqish lozim [2, 8–9-b].

Ba'zi huquqshunoslar ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklik tushunchasi ostida bir tomondan ommaviy sherik, boshqa tomondan xususiy sherikning amaldagi qonunchilikka zid bo'lmagan shaklda (shartnomaviy va korporativ) ikki tomonlama foydali asosda atrof-muhitni muhofaza qilish, atrof-muhitni oqilona boshqarish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash maqsadida sheriklarning tengligi, xususiy sherikning huquq va qonuniy manfaatlari kafolatini ta'minlash, xususiy sherikning tavakkalchiligini kamaytirish hamda mulkiy va moliyaviy manfaatlarini ta'minlash prinsiplariga asoslangan hamkorlikni tushunishni taklif etadilar [3, 33-b].

Ta'kidlash joizki, normativ-huquqiy hujjatlarda ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni qo'llash tarmoqlari ro'yxati mavjud emas. Shuningdek, huquqshunos olimlar o'rtasida ham bu masala bo'yicha yagona fikr mavjud emas. Jumladan, N. Gavrish tuproqni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklikni rivojlantirishga e'tibor qaratsa [4, 12–15-b.], A. Kritsula davlat-xususiy sheriklik yordamida tabiiy yodgorliklarni muhofaza qilishni istiqbolli yo'nalish deb hisoblaydi [5, 178-b.]. I. Panina esa davlat-xususiy sheriklikni chiqindilar bilan ishlashga nisbatan kengaytirishni taklif qiladi [6, 89–92-b.].

Yana bir huquqshunos olim I. Ignatyeva ekologik nochor hududlarni sog'lomlashtirish, o'tmishdagi iqtisodiy va boshqa faoliyat bilan bog'liq ekologik zararni bartaraf etish bo'yicha chora-tadbirlarni davlat tomonidan moliyalashtirish (birgalikda moliyalashtirish) uchun davlat-xususiy sheriklikdan keng foydalanish zarurligi to'g'risida yozadi [7, 168-b.]. Shuningdek, A. Babich atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik obyektlari ro'yxatiga chiqindilar bilan ishlash, energetika obyektlari (asosan qayta tiklanuvchi energiya), meiorativ tizim, akvakultura va ekologik turizm obyektlari, to'plangan ekologik zararni bartaraf etish, oqova suvlarni tozalash va atmosfera havosini muhofaza qilish, kamyob va yo'qolib borayotgan o'simlik va hayvon turlarini saqlash obyektlarini kiritishni taklif etadi [8, 9–10-b.]. Bizning fikrimizcha, A. Babich tomonidan keltirilgan ro'yxat nisbatan to'liqroq va ushbu ro'yxatga ekoturizm maskanlarini saqlash, kompensatsiya evaziga ekilgan daraxtlarni parvarishlash, muqobil energiyani ishlab chiqishni ham kiritish mumkin.

M. Maslova ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikning quyidagi uchta istiqbolli sohasini ajratib ko'rsatadi. Birinchisi, tabiatni muhofaza qilish va ekologik xavfsizlikni ta'minlash sohasidagi loyihalar (chiqindilarni boshqarish, o'tgan yillardagi iqtisodiy faoliyatdan zarar ko'rgan buzilgan hududlarni reabilitatsiya qilish; suv havzalariga zararli moddalar tushishini kamaytirish; shaharsozlik faoliyatini ko'klamzorlashtirish). Ikkinchisi, tabiiy resurslardan (o'rmonlar, yerosti boyliklaridan) kompleks va oqilona foydalanish loyihalari. Uchinchisi, alohida muhofaza etiladigan tabiiy hududlar va obyektlarni yaratish loyihalari [9, 64-b.].

M.P. Kurilovich esa butun ekologik sohani – atrof-muhitni muhofaza qilish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, tabiiy resurslarni tiklashda davlat-xususiy sheriklik imkoniyat-

larini qo'llashning mustaqil yo'nalishi sifatida ko'rib chiqishni taklif etadi [10, 122-b.].

Yuqorida keltirilgan huquqshunos olimlarning fikrlaridan kelib chiqib aytishimiz mumkinki, huquqshunos olimlar o'rtasida ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklik obyektlarining tugal ro'yxati to'g'risida yagona yondashuv mavjud emas. Bizning fikrimizcha, ushbu holat normal hisoblanadi, chunki olimlar tomonidan keltirilgan fikrlar xilma-xilligi sohani yanda chuqurroq tahlil qilishga va ekologiya sohasidagi qaysi munosabatlarga nisbatan davlat-xususiy sheriklikni joriy etishning ijobiy va salbiy jihatlarini to'liq aniqlashga zamin yaratadi.

Ekologiya sohasiga xususiy sektorning kirib kelishi XX asrga to'g'ri keladi. Xususan, o'tgan asrning 80-yillaridan Luiziana shtatida (AQSh) neft va gaz konlarining rivojlanishi natijasida zarar ko'rgan Meksika ko'rfazining qirg'oq zonasi ekotizimini va suvlarining bir qismini saqlab qolish loyihasi mavjud [11, 57-b.]. Merilend shtatida (AQSh) Chesapik o'rmonlarini saqlash bo'yicha muvaffaqiyatli loyiha amalga oshirilmoqda (Chesapeake Forest Project) [12]. Vankuverda (Kanada) poligon biogazini utilizatsiya qilish va undan elektr energiyasi ishlab chiqarish uchun poligon qurilmoqda [13, 15–28-b.]. 2007-yildan beri Buyuk Britaniyada (Shimoliy Irlandiya) 2035-yilgacha hisoblangan oqova suvlarni tozalash va oqova suvlarni utilizatsiya qilish loyihasini (Omega loyihasi) amalga oshirmoqda, bu Buyuk Britaniyadagi eng yirik davlat-xususiy sheriklik loyihalaridan biri hisoblanadi [14]. Filippinda, Puerto Galeroda sayyohlar sonining ko'payishi oqibatida yuzaga kelgan oqova suvlarni tozalash muammosi davlat-xususiy sheriklik mexanizmi orqali hal qilindi [15].

O'zbekistonda ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni joriy qilish 2020-yilda boshlandi va hozircha faqatgina hududlarda maishiy chiqindilar bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish bo'yicha qator loyihalar yo'lga qo'yildi. Xususan, Davlat-xususiy

sheriklikni rivojlantirish agentligining ma'lumotlariga ko'ra bugungi kunga qadar mamlakatimizda ekologiya sohasida jami 51 ta jumladan, Navoiy viloyatida 2 ta, Toshkent viloyatida 2 ta, Farg'ona viloyatida 10 ta, Namangan viloyatida 5 ta, Buxoro viloyatida 5 ta, Xorazm viloyatida 3 ta, Andijon viloyatida 7 ta, Samarqand viloyatida 4 ta, Qashqadaryo viloyatida 12 ta Surxondaryoda 1 ta davlat-xususiy sheriklik to'g'risidagi bitimlar imzolandi. Mazkur imzolangan bitimlar doirasida xususiy sherik tomonidan jami 941 mlrd. so'm miqdoridagi investitsiya mablag'lari hisobiga 889 ta maxsus texnika, 5 717 ta konteyner xarid qilinadi, 650 ta chiqindi yig'ish maydoni, 50 ta qayta yuklash stansiyasi va 42 ta saralash hamda 41 ta qayta ishlash zavodi quriladi.

Yuqoridagi raqamlarda ko'rsatilgan misollar ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikning rivojlanish bosqichida ekanligidan dalolat beradi. Amalga oshiriladigan loyihalarning yildan yilga oshib borishi ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikning qonunchilik asoslarini takomillashtirish zaruriyatini keltirib chiqarmoqda. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, O'zbekistonda ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni tartibga soladigan alohida norma mavjud emas. Mazkur toifadagi munosabatlar "Davlat-xususiy sheriklik to'g'risida"gi Qonun va "Maishiy va qurilish chiqindilari bilan bog'liq ishlarni boshqarish tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-4845-son Prezident qarori asosida tartibga solib kelinmoqda. Shu bois sohani tartibga soluvchi milliy qonunchilikni takomillashtirish, maxsus normalarni ishlab chiqishda xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qilish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xorijiy mamlakatlarda davlat-xususiy sheriklik turli sur'atlarda rivojlanmoqda. Masalan, Yevropa davlatlarida ham bu institut turli darajada rivojlanganligini ko'rishimiz mumkin. Buyuk Britaniya, Germaniya, Fransiya, Ispaniyada bu institut allaqachon shakllangan

bo'lsa-da, boshqa davlatlarda endi rivojlaniшни boshlayapti [16, 31-b.]. Ba'zi ekspertlar bunday notekis rivojlanish jarayonini ushbu mamlakatlarda infratuzilma tarmoqlarini qayta qurish jarayoni boshqalardan oldin va intensiv ravishda o'tganligi va qonunchilik ushbu maqsadli vazifalarga moslashtirilganligi bilan izohlashadi [17].

Ta'kidlash kerakki, rivojlanayotgan davlatlarda davlat-xususiy sheriklik iqtisodiyot va infratuzilmani rivojlantirishga investitsiyalarni jalb qilishning eng jozibali vositalaridan biri hisoblanadi. Ayrim mutaxassislarning fikricha, davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan foydalangan holda investitsiyalarning sezilarli o'sishi Janubi-Sharqiy Osiyoda, shuningdek, Braziliya, Hindiston va Turkiyada sodir bo'lmoqda [17].

Davlat-xususiy sheriklik bo'yicha yuridik adabiyotlarni tahlil qilish xorijiy mamlakatlarda davlat-xususiy sheriklikni huquqiy tartibga solishning uchta asosiy modelini ajratib ko'rsatishga imkon beradi [18, 149–371-b.; 19, 104-b.; 20, 82–202-b.].

1. Davlat-xususiy sheriklikni maxsus normativ-huquqiy tartibga soluvchi mamlakatlarda (maxsus huquqiy tartibga solish modeli). Ushbu model markaziy va (yoki) mintaqaviy darajada davlat-xususiy sheriklik sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi yagona maxsus normativ-huquqiy hujjat mavjudligini nazarda tutadi. Ushbu mamlakatlar sirasiga Argentina, Braziliya, Gretsiya, Zambiya, Keniya, Meksika, Qirg'iziston, Polsha, Yaponiya va boshqalar.

2. Davlat-xususiy sheriklikni qisman normativ-huquqiy tartibga soluvchi mamlakatlarda (qisman huquqiy tartibga solish modeli). Bunday mamlakatlarda tegishli huquqiy munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus normativ-huquqiy hujjat mavjud emas, ammo davlat-xususiy sheriklikning ayrim jihatlari, turlari yoki aniq loyihalarini tartibga soluvchi maxsus qonunlar mavjud. Bunday mamlakatlar qatoriga Germaniya, Daniya, Yangi Zelandiya, Chexiya, Isroil va boshqa bir qator davlatlar kiradi.

3. Davlat-xususiy sheriklikning maxsus normativ-huquqiy tartibga solinmagan mamlakatlari (umumiy huquqiy tartibga solish modeli). Ushbu model davlat-xususiy sheriklik sohasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi maxsus qonunlarning deyarli yo'qligi bilan tavsiflanadi. Misol tariqasida Avstraliya, Avstriya, Buyuk Britaniya, Hindiston, Kanada, Singapur, Shveysariya, Niderlandiya va boshqa mamlakatlarni keltirish mumkin. Ushbu mamlakatlarda davlat-xususiy sheriklik shartnomaviy huquqning umumiy qoidalari, qonun hujjatlari, shu jumladan, xaridlar, majburiy bo'lmagan qo'llanmalar va namunaviy shartnomalar bilan tartibga solinadi.

Ushbu tahlildan kelib chiqqan holda aytishimiz mumkinki, O'zbekiston maxsus huquqiy tartibga solish modeliga kiradi. Shunday qilib, har bir mamlakatda atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirishni huquqiy tartibga solish ushbu xususiyatlarni hisobga olgan holda amalga oshiriladi. Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasida davlat-xususiy sheriklik loyihalarini amalga oshirish va ularni xorijiy mamlakatlarda huquqiy tartibga solishning ba'zilarini aniq misollar yordamida ko'rib chiqamiz.

Avstriyada Vaidhofen-an-der-taya okrugi-da BOT (Build-Own-Transfer) "Qurilish-egallik-davlat sherigiga topshirish" modeli bo'yicha oqova suvlarni qurish va tozalashni ta'minlash bo'yicha davlat-xususiy sheriklik loyihasi amalga oshirilmoqda [18, 169-b.]. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, Avstriyada davlat-xususiy sheriklikni maxsus normativ-huquqiy tartibga solish mavjud emas, shuning uchun atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi bunday hamkorlikni maxsus tartibga solish ham mavjud emas. Xorijiy adabiyotlarda ta'kidlanishicha, Avstriyada oqova suvlarni tozalash sohasida BOT modeli bo'yicha davlat-xususiy sheriklik asosida xususiy sektorni jalb qilishning asosiy sababi budjetning yetishmasligi va mamlakat-

da iqtisodiy o'sishning pastligi bo'lgan [21, 345-b.]. Shu bilan birga, atrof-muhitni muhofaza qilish standartlarini ta'minlash ularni tozalash uchun yangi zavodlar qurishni talab qilgan. Shu munosabat bilan Avstriyadagi davlat-xususiy sheriklik yuqorida ko'rsatilgan model bo'yicha amalga oshiriladi, bunda xususiy sherik oqova suvlarni tozalash zavodini quradi, undan foyda olish uchun foydalanadi va foydalanish muddati tugagandan so'ng uni davlat sherigiga topshiradi. Hamkorlikning ushbu usuli davlat uchun juda jozibali bo'lib tuyiladi, chunki u eng kam xarajat bilan tozalash tizimlarini modernizatsiya qilishni va oqova suvlarni tozalashni suv havzalarining ifloslanishiga olib kelmaydigan ko'rsatkichlarga yetkazishga imkon beradi. Shu bilan birga, maxsus huquqiy tartibga solish yo'qligini hisobga olgan holda bunday hamkorlikning barcha shartlari tegishli shartnomada aks ettirilishi kerak. Masalan, shartnomada obyektni davlat sherigiga topshirishda ortiqcha xarajat talab qilmaydigan yaxshi holatda topshirish majburiyatlari ko'rsatiladi. Ya'ni faoliyati davomida xususiy sherik nafaqat foyda keltiradigan obyekt-dan foydalanishi, balki unga texnik xizmat ko'rsatishi, joriy va kapital ta'mirlashi kerak. Bundan tashqari, oqova suvlarni tozalash uchun to'lovlar iste'molchiga u yoki bu tarzda tushishini hisobga olsak, tariflar davlat sherigi tomonidan asoslanishi va tartibga solinishi zarur. Shuningdek, shartnomada shartnomada shartlarini bajarish uchun davlat sherigi tomonidan nazorat qilinishi mumkinligi to'g'risidagi qoidalar aks ettirilishi kerak [22, 54-b].

Braziliya davlat-xususiy sheriklik orqali ekoturizmni faol rivojlantirmoqda. Xususan, Mamiraua barqaror rivojlanish hududida bunday hamkorlik davlat va mahalliy jamoalar o'rtasida amalga oshiriladi. Mahalliy jamoalar turistik segmentda foyda ko'radilar va uni obyektning rivojlanishiga va saqlab qolishga yo'naltiradi. O'z navbatida, davlat mamlakat iqtisodiyotiga moliyaviy resurslar-

ni jalb qilish imkoniyatiga ega bo'ladi, shu bilan birga, mahalliy jamoalar orqali tashrif buyurgan turistlarni nazorat qiladi hamda Amazonkaning eng markazida ekoturizmni rivojlantiradi [18].

Germaniyada davlat-xususiy sheriklik rekreatsiya sohasida hamda muqobil energetika sohasida keng qo'llanadi. Xayde mintaqasida loyiha amalga oshirilmoqda, uning shartlariga ko'ra davlat organi mahalliy qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilariga muqobil manbalardan ishlab chiqarilgan elektr energiyasini sotib olish evaziga o'z mahsulotlarini mahalliy do'konlarda sotishda ma'lum imtiyozlar beradi [18]. Ko'rsatilgan o'zaro ta'sir modeli, garchi u bunday hamkorlikning klassik modellariga to'g'ri kelmasa ham, xususiy sherik obyektni yaratish yoki ishlatishda bevosita ishtirok etmaydi, bu ham qiziqarli misol hisoblanadi. Bir tomondan, davlat organi muqobil energiya manbalari asosida elektr energiyasi ishlab chiqaradigan obyekt-ni yaratadi. Bunday loyiha albatta energetika sohasini diversifikatsiya qilishga, shu bilan birga, atrof-muhitni muhofaza qilishga qaratilgan.

Irlandiyada 20 dan ortiq ekologik loyihalar, birinchi navbatda, "Loyihalash-qurilish-ekspluatatsiya qilish" modeli ostida suvni tozalash va chiqindilarni boshqarish sohalarida mavjud [23]. Masalan, Dublinda chiqindilardan energiya olish loyihasi amalga oshirilmoqda.

Italiyada turli sohalarda davlat-xususiy sheriklikdan foydalanish, tadqiqotchilarning fikricha, atrof-muhitning ifloslanishi muammolarini hal qilishning samarali vositasiga aylandi. Bu yerda yiliga 80 million tonnadan ortiq chiqindi hosil bo'ladi, ular avvallari chiqindixonaga olib kelingan. Chiqindilarni qayta ishlash sohasidagi qonun hujjatlariga ularni majburiy qayta ishlash va energiya ishlab chiqarishni nazarda tutuvchi o'zgartishlar kiritilishi bilan bu boradagi davlat-xususiy sheriklik mexanizmlaridan faol foydalanila boshlandi [24, 256-266-b]. Natijada chiqin-

dilarni qayta ishlash va ulardan elektr energiyasi olish bo'yicha 10 dan ortiq loyiha amalga oshirildi.

Kanadada atrof-muhitni muhofaza qilish bo'yicha davlat-xususiy sheriklik mexanizmidan foydalanish keng tarqalgan. Xorijiy adabiyotlarda qayd etilishicha, Vankuver shahridagi sanoat chiqindilarini, shu jumladan, metan va karbonat angidridni yo'q qilishni modernizatsiya qilish bu sohada muvaffaqiyatli misol bo'lishi mumkin. Davlat-xususiy sheriklik doirasida xususiy sherik organik chiqindilardan olinadigan gazdan foydalanadigan issiqlik elektr stantsiyasini loyihalash, qurish va ulardan foydalanishni moliyalashtiradi. Elektr energiyasi, shuningdek, issiq suvga aylanadigan issiqlik xususiy sherik tomonidan yirik issiqxona majmuasi va boshqa iste'molchilarga sotiladi. Organik chiqindilardan gazlarni yoqishdan ko'ra qayta ishlashdan ko'proq darajada atmosferaga karbonat angidrid chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi va Kanada yo'llaridan 6 000 ta avtomobilni olib tashlashga teng bo'lgan ekologik ta'sir ko'rsatadi [25, 276–277-b.].

Yevropa mamlakatlaridan farqli o'laroq, Kanadada davlat-xususiy sheriklikni normativ-huquqiy tartibga solish federal, mintaqaviy va mahalliy darajada amalga oshiriladi. Kvebek provinsiyasida 2005-yildan beri munitsipalitetlarning vakolatlari to'g'risidagi aktda shahar hokimiyatiga uchinchi shaxslarga ularning tasarrufidagi alohida obyektlarni boshqarishni ishonib topshirishga ruxsat beruvchi normalar paydo bo'ldi. Xususan, parklarni, sayyohlik obyektlarini, suvni tozalash obyektlarini boshqarishni o'tkazish imkoniyati mavjud [26, 184-b.].

Atrof-muhitni muhofaza qilish sohasidagi davlat-xususiy sheriklikni huquqiy tartibga solish sohasidagi muhim qadamlar Xitoyda amalga oshirildi. So'nggi o'n yilliklardagi islohotlar ushbu mamlakat iqtisodiyotining sezilarli o'sishiga olib keldi. Ammo hal qilinishi kerak bo'lgan ko'plab qiyinchiliklar mavjud,

ulardan biri atrof-muhitni muhofaza qilish uchun mablag' yetarli emas edi. Moliyaviy va texnik resurslarning keskin tanqisligiga duch kelgan olimlar va davlat hokimiyati atrof-muhitni muhofaza qilish sohasiga ichki va xorijiy xususiy investorlarni jalb qilish zarurati va ahamiyatini tan oldi. 1995-yilda Xitoy tashqi savdo va iqtisodiy hamkorlik vazirligi tomonidan "Qurish – foydalanish – uzatish" sxemasi bo'yicha loyihalarni amalga oshirishda ishtirok etish uchun xorijiy investitsiyalarni jalb qilish to'g'risida" norma nashr etildi. 1996-yilda ushbu sxema bo'yicha suv ta'minoti va energetika sohasida pilot loyihalarni amalga oshirish boshlandi. Bundan tashqari, ba'zi munitsipal hokimiyat organlari chiqindilarni utilizatsiya qilish sohasiga investitsiyalarni jalb qilish, shuningdek, muqobil energiyani rivojlantirishga qaratilgan bir qator mahalliy normativ hujjatlarni qabul qildilar. Ushbu sohada davlat-xususiy sheriklikdan foydalanishning ijobiy misoli sifatida BOT (Qurish-ekspluatatsiya-topshirish) modeli asosida oqova suvlarni tozalash bo'yicha Shimoliy Shenyang zavodi va Venchjou chiqindilarni yoqish zavodida chiqindilarni utilizatsiya qilish evaziga yiliga taxminan 25 mln kVt elektr energiyasi ishlab chiqarilmoqda va uning katta qismi xususiy sherik tomonidan sotilmoqda [27].

Janubiy Afrika Respublikasida davlat-xususiy sheriklik rekreatsiya, ekologik turizm, oqova suvlarni tozalash va chiqindilarni boshqarish sohasida rivojlangan [28].

Vashington shahridagi Anakostiya daryosining qirg'oq chizig'ini tiklash bo'yicha AQSh davlat-xususiy sheriklik loyihasi diqqatga sazovordir. Tarixiy jihatdan ushbu daryoning qirg'oq zonasi rasmiylar tomonidan ishlab chiqarishlarni joylashtirish uchun ishlatilgan. Natijada Anakostiya Chesapeake ko'rfazining uchta ifloslanish nuqtasidan biri bo'lib, daryodagi suv juda ifloslangan edi. Sohil chizig'ining qurilgan hududlarini qayta tiklash bo'yicha davlat-xususiy sheriklik ulkan hududni qayta qurish va obodonlashti-

rish, bog'lar, biznes markazlari, ijtimoiy soha muassasalari va boshqa shahar infratuzilmasini yaratishni nazarda tutadigan juda keng ko'lamli loyiha edi. Loyiha boshlanganidan (2000-yil) 2009-yilgacha loyiha ko'rsatkichlari juda ijobiy bo'ldi. Xususan, Anakosti-yadagi azot oksidi va oltingugurt konsentratsiyasi 2000-yilga nisbatan 50 foizga kamaydi, eroziyaning oldini olish uchun suv yig'ish joyiga 5 gektar o'simlik ekilgan [29, 313–340-b].

Xorijiy mamlakatlarda bunday sheriklik shakllari va ularning predmet tarkibi ham juda xilma-xildir. Asosan davlat-xususiy sheriklik konsessiyalar shaklida, shuningdek, bunday sheriklik to'g'risidagi shartnomalar asosida amalga oshiriladi. Shu bilan birga, amaliyotda boshqa shakllar ham mavjud: grantlar berish, muayyan imtiyozlar berish va boshqalar.

Tadqiqot natijalari tahlili

Yuqoridagi loyihalar tahlili shuni ko'rsatadi, xorijiy mamlakatlarda ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikdan foydalanish mamlakatning xususiyatlaridan (iqlimi, geografik joylashuvi, iqtisodiyoti) kelib chiqib turli xil hisoblanadi. Ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklik borasida xorijiy mamlakatlar tajribasini tahlil qilgan A. Babich ushbu sohadagi davlat-xususiy sheriklik obyektlarini (yo'nalishlarini) quyidagi turlarga bo'lish mumkinligini ta'kidlaydi [22, 57-b.]:

1. Oqova suvlarni tozalash.
2. Chiqindilarni qayta ishlash.
3. Muqobil energetika.
4. Energiya samaradorligi.
5. Urbanizatsiyalashgan hududlarni obodonlashtirish.
6. Ekologik turizm.

Xorijiy mamlakatlarning ekologiya sohasidagi davlat-xususiy sheriklikdan foydalanishda O'zbekistondan asosiy farqi turli yo'nalishlardan foydalanishida deyishimiz mumkin. Chunki hozirda O'zbekistonda ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklik joriy etilgan tarmoqlar juda tor doirani tashkil qiladi.

Xorijiy mamlakatlarda eng rivojlangan yo'nalishlar chiqindilarni qayta ishlash, oqova suvlarni tozalash va muqobil energiyani rivojlantirishdir. Ko'pincha bu sohalarning kombinatsiyasi mavjud, masalan, chiqindilarni qayta ishlash va ularni energiya manbai sifatida ishlatish. Bizning fikrimizcha, ushbu sohalarning bunday "mashhurligi"ni ba'zi omillar bilan izohlashimiz mumkin. Xususan, chiqindilardan, ularni yo'q qilish (qayta ishlash) ning ma'lum texnologiyalari bilan foydali moddalarni ajratib olish va iqtisodiy aylanmaga qayta jalb qilish mumkinligi hammaga ma'lum. Shunga ko'ra, bunday texnologiyalarning rivojlanishi davlatlar uchun juda muhim va xususiy sheriklar uchun foydalidir. Bundan tashqari, chiqindilarni muntazam ravishda yo'q qilish katta yer maydonlarini ajratishni talab qilishini va chiqindilarni shu tarzda yo'q qilish hajmi cheklanganini hisobga olsak, ularni qayta ishlash sohasidagi davlat-xususiy sheriklik juda dolzarbdir.

Oqova suvlarni tozalash ham yuqori talabga ega, chunki davlat sherigi suv havzalariga tashlanadigan suvlarning ekologik standartlar talablariga muvofiqligini ta'minlashi kerak. Ma'lumki, bunday obyektlarning holati ulardagi ifloslantiruvchi moddalarning chiqarilish miqdoriga bevosita bog'liq. Ko'pgina mamlakatlarda tegishli texnologiyalar mavjud emas va davlat-xususiy sheriklik orqali jamoat subyekti oqova suvlarni tozalash muammosini hal qilishi mumkin. O'z navbatida, yangi texnologiyalardan foydalangan holda xususiy sheriklar o'zlari qurgan tozalash tizimidan foydalangan holda o'z daromadlarini oshirish imkoniyatiga ega.

Muqobil energiyaga kelsak, uning talabi iqtisodiy va ekologik omillar bilan ham bog'liqligini ta'kidlash mumkin. Shunday qilib, ko'plab mamlakatlarda tabiiy resurslarning arziyas miqdori tufayli energetika sohasini diversifikatsiya qilish zarurati mavjud, shu bois muqobil energiyani rivojlantirish ular uchun alohida ahamiyatga ega.

Xulosalar

Adabiyotlar va qonunchilik hujjatlari tahlili ekologiya sohasidagi davlat-xususiy sheriklikning quyidagi belgilarini ajratib ko'rsatishga imkon beradi. Birinchidan, mazkur sheriklikda har doim bir tomonda davlat organi, ikkinchi tomonda xususiy tadbirkorlik subyektlari ishtirok etadi. Ikkinchidan, mazkur hamkorlik muddatli xarakterga ega hisoblanadi (masalan, Yer kodeksiga ko'ra davlat-xususiy sheriklik asosida yerlar uch yildan kam bo'lmagan va qirq to'qqiz yildan oshmaydigan muddatga berilishi mumkin). Uchinchidan, ushbu hamkorlik ekologiya sohasida amalga oshiriladi.

Xorijiy mamlakatlar tajribasi hamda O'zbekistonning geografik xususiyatlaridan kelib chiqib ekologiya sohasining quyidagi tarmoqlarida davlat-xususiy sheriklikni joriy qilish taklif etiladi:

1. Muqobil energiyadan foydalanish sohasida.
2. Ekoturizm sohasida.
3. Kompensatsiya evaziga ekilgan daraxtlarni parvarishlash sohasida.

Statistikaga ko'ra, yurtimizda bir yilda quyoshli kunlar 300-320 kunni tashkil etadi, ya'ni o'rtacha 3000-3200 soatgacha quyosh energiyasidan foydalanish imkoniyati mavjud. Olimlar tomonidan amalga oshirilgan ilmiy tadqiqotlar xulosalariga ko'ra, O'zbekistonda bir yilda yerning bir kvadrat metr sirtiga o'rtacha 1600 kilovat soat quyosh energiyasi tushadi. Agar zamonaviy foto elektrik stansiyalar orqali ushbu quyosh energiyasining 15 foizi elektr energiyasiga aylantirilsa, mamlakatimizda bir kvadrat metr quyosh paneli orqali yiliga 200-240 kilovatt soat elektr energiyasini ishlab chiqarish mumkin.

Mutaxassislarning fikricha, yurtimizda ana shunday noyob quyosh fotoelektr stansiyalarini qurish hisobiga jami 600 milliard kilovatt soat elektr energiyasi ishlab chiqarish imkoniyati mavjud. Bu mamlakatimizda jami energiyaga bo'lgan talabdan 8 barobar ko'p degani.

O'zbekiston hududi o'zining tarixi, madaniyati orqali turistlar eng ko'p tashrif buyurayotgan mamlakatlardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda turistlar faqatgina tarixiy yodgorliklarga tashrif buyurib qolmasdan, ular ekoturizm markazlariga borishni afzal ko'rishmoqda. Turistlar oqimining ko'payishi mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish vositalaridan biri ekanligi hammaga ayon faktidir. Shu sababli O'zbekistonning Bo'stonliq, Zomin kabi so'lim hududlaridan samarali foydalanish maqsadida davlat-xususiy sheriklikni joriy qilish har tomonlama foydali hisoblanadi.

Davlat-xususiy sheriklikni joriy etish mumkin bo'lgan sohalardan yana biri sifatida kompensatsiya evaziga ekilgan daraxtlarni parvarishlashni ham kiritishimiz mumkin. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2022-yil 8-avgustdagi "Davlat o'rmon fondiga kirmaydigan daraxtlar va butalarni ekish, parvarish qilish va ulardan foydalanish tartibini yanada takomillashtirish to'g'risida"gi 464-son qaroriga muvofiq yuridik va jismoniy shaxslarga har bir kesilgan daraxt va buta uchun kompensatsiya tarzida 10 tup qimmatligi jihatidan kesilgan daraxt va butalardan kam bo'lmagan yirik o'lchamli (daraxt – 5 yillik, buta – 3 yillik) ko'chatni ekish hamda ularni kamida ikki yil davomida parvarish qilish bo'yicha qo'shimcha majburiyat yuklatilishi belgilangan. Lekin kompensatsiya evaziga ekilgan daraxtlarni ikki yil davomida parvarishlash majburiyati bajarilmayapti. Natijada ekilgan daraxtlarning qurib qolishiga hamda cho'llanishga sabab bo'lmoqda. Shu sababli ham mazkur sohada davlat-xususiy sheriklikni joriy etish "yashil makon" loyihasini amalga oshirishga, havoni zararli moddalardan tozalashga imkoniyat yaratadi.

Bundan tashqari, ekologiya sohasining yuqoridagi tarmoqlarida davlat-xususiy sheriklikni joriy qilish O'zbekistonning ijtimoiy-iqtisodiy jihatdan rivojlanishiga ham katta ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Chunki mazkur sohada davlat-xususiy sheriklikni joriy qilish bir

qator afzalliklarga ega. Avvalo, mazkur sohaga tadbirkorlar mablag'larini jalb qilish orqali davlat mablag'lari sezilarli darajada tejab qolinadi. Ikkinchidan, samarali davlat boshqaruvi mexanizmlarini joriy etish hisobiga ko'rsatilayotgan xizmatlarning sifati va raqobatbardoshligi ortadi. Uchinchidan, davlat o'zining oldida turgan asosiy vazifalaridan biri bo'lgan fuqarolar uchun qulay ekologik muhit yaratilishiga erishadi. To'rtinchidan, mamlakatda yangi potensial soliq to'lovchilar vujudga keladi. Beshinchidan, fuqarolarning ekologik madaniyati yuksalishiga erishiladi. Oltinchidan, chiqindilar uchun ajratiladigan

katta hududlarning qisqartirilishiga erishiladi. Yettinchidan, aholini elektr energiyasi bilan ta'minlash darajasi oshadi. Sakkizinchidan, ekoturizmning rivojlanishi hisobiga yurtimizga tashrif buyuruvchi turistlar oqimini yanada ko'paytirishga xizmat qiladi. Yuqorida keltirilgan faktlarning hammasi yakunda "yashil iqtisodiyotga" o'tishga imkoniyat yaratadi. Ko'rib turganimizdek, ekologiya sohasida davlat-xususiy sheriklikni joriy etish nafaqat ekologik jihatdan, balki iqtisodiy jihatdan ham foydalidir. Shu bois ushbu sohani tartibga soluvchi qonunchilik hujjatlarini takomillashtirish muhim hisoblanadi.

REFERENCES

1. Ryzhenkov A., Kadyrov A., Romadikova V. O roli gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v dostizhenii tseley «zelonoy» ekonomiki: pravovoy aspekt [On the role of public-private partnership in achieving goals "green" economy: legal aspect]. *Fenomen prava i zakonodatel'stvo: strategii i metody poznaniya – Phenomenon of Law and Legislation: Strategies and Methods of Knowledge*, 2023, vol. 1, no. 2.
2. Farafonova A.Yu. Teoretiko-metodologicheskiye aspekty i mekhanizmy gosudarstvenno-chastnogo partnerstva [Theoretical and methodological aspects and mechanisms of public-private partnership]. *Vestnik Chelyabinskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of the Chelyabinsk State University*, 2017, vol. 2 (398). Economic sciences, iss. 56, pp. 25–33.
3. Babich A.A. Pravovoye regulirovaniye gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v oblasti okhrany okruzhayushchey sredy [Legal regulation of public-private partnership in the field of environmental protection]. Abstract of PhD thesis. Moscow, 2021, 27 p.
4. Zaslavskaya N.M. Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo v oblasti okhrany okruzhayushchey sredy: sostoyaniye i perspektivy pravovogo regulirovaniya [Public-private partnership in the field of environmental protection: state and prospects of legal regulation]. *Ekologicheskoye pravo – Ecological Law*, 2022, no. 2, pp. 26–33.
5. Gavrish N.S. Pravovoy rezhim pochv v Ukraine [Legal regime of soils in Ukraine]. Abstract of Doctor's degree dissertation. Odessa, 2018, 43 p.
6. Krytsula A.A. Osobennosti grazhdansko-pravovogo rezhima pamyatnikov prirody [Features of the civil law regime of natural monument]. PhD thesis. Krasnodar, 2010, 214 p.
7. Panina I.A. Realizatsiya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v sub'yektakh RF i munitsipal'nykh obrazovaniyakh v sfere obrashcheniya s otkhodami proizvodstva i potrebleniya [Implementation of public-private partnership in the subjects of the Russian Federation and municipalities in the field of production and consumption waste management]. *Theoretical and Applied Science*, 2014, no. 7, pp. 89–92.
8. Ignat'yeva I.A. Pravovoye obespecheniye likvidatsii nakoplennoy vreda okruzhayushchey srede [Legal support for the elimination of accumulated harm to the environment]. *Rossiyskiy yuridicheskiy zhurnal – Russian Legal Journal*, 2017, no. 2, March-April, pp. 164–177.
9. Maslova Ye.M. Perspektivy razvitiya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v oblasti pravovoy okhrany okruzhayushchey sredy i ratsional'nogo prirodopol'zovaniya [Prospects for the development

of public-private partnership in the field of legal protection of the environment and rational nature management]. *Elektronnoye prilozheniye k Rossiyskomu yuridicheskomu zhurnalu – Electronic supplement to the Russian Legal Journal*, 2015, no. 5, pp. 59–66.

10. Kurilovich M.P. Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo v pravovom mekhanizme okhrany okruzhayushchey sredy [Public-private partnership in the legal mechanism of environmental protection]. *Vestnik Polotskogo gosudarstvennogo universiteta – Bulletin of Polotsk State University*, 2020.

11. Matveyev D.B. Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo: zarubezhnyy i rossiyskiy opyt [Public-private partnership: foreign and Russian experience]. St. Petersburg, Nauka Publ., 2007, 169 p.

12. Studenikin N. Ignorirovaniye ekologicheskogo faktora mozhet privesti k problemam [Ignoring the environmental factor can lead to problems]. Available at: <http://www.rg.ru/2014/03/04/problemi.html/> (accessed 13.04.2017).

13. Krupnova T.G., Dudina K.G. Vozmozhnosti primeneniya gosudarstvenno-chastnogo partnerstva dlya resheniya problem obrashcheniya s otkhodami na regional'nom urovne [Possibilities of using public-private partnership to solve the problems of waste management at the regional level]. *Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo – Public-private partnership*, 2015, vol. 2, no. 1, pp. 15–28. DOI: 10.18334/ppp.2.1.200/

14. Water technology. Project Omega Wastewater Treatment. Available at: <https://www.water-technology.net/projects/project-omega/> (accessed 16.05.2018).

15. Case Study. *Puerto Galera PPP*, vol 1, no 3. Available at: <http://iwlearn.net/iw-projects/2700/reports/Case%20Study%20Vol%201%20No%203%20Puerto%20Galera%20PPP.pdf/> (accessed 16.09.2016).

16. Kochetkova S.A., Moiseyeva I.V. Strukturnaya model' gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v strategicheskoy upravlenii regionom [Structural model of public-private partnership in the strategic management of the region]. Moscow, Publishing House of the Academy of Natural Sciences, 2016, 159 p. Available at: <https://monographies.ru/ru/book/view?id=563/>

17. Zakharov A.N. Rol' mekhanizmov gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v reshenii ekonomicheskikh i sotsial'nykh problem Rossii [The role of mechanisms of public-private partnership in solving the economic and social problems of Russia]. *Mirovaya i natsional'naya khozyaystvo – World and National Economy*, 2011, no. 1 (16). Available at: <http://www.mirec.ru/2011-01/rol-mexanizmov-gos-chastnogo-partnerstva/> (accessed 12.03.2016).

18. Sazonov V.Ye. Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo: grazhdansko-pravovyye, administrativno-pravovyye i finansovo-pravovyye aspekty [Public-Private Partnership: Civil Law, Administrative Law and Financial Law Aspect]. Moscow, Department of Administrative and Financial Law of the Peoples' Friendship University of Russia, 2012, 491 p. Available at: <http://bookre.org/reader?file=1232207/>

19. Gubanov I. A. Gosudarstvenno-chastnoye partnerstvo v realizatsii funktsiy rossiyskogo gosudarstva (voprosy teorii i praktiki) [Public-private partnership in the implementation of the functions of the Russian state (questions of theory and practice)]. PhD thesis. St. Petersburg, Yuridicheskiy institut, 2010, p. 27. Available at: <https://www.dissercat.com/content/gosudarstvenno-chastnoe-partnerstvo-v-realizatsii-funktsii-rossiiskogo-gosudarstva/>

20. Belov S.A., Gritsenko Ye.V., Zhmulina D.A., Kilinkarov V.V., Kilinkarova Ye.V., Kustova M.V., Popondopulo V.F., Sheveleva N.A. Publichno-chastnoye partnerstvo v Rossii i zarubezhnykh stranakh: pravovyye aspekty [Public-private partnership in Russia and foreign countries: legal aspects]. Moscow, Infotopik Media, 2015, 528 p.

21. McQuaid R.W., Scherrer W. Public Private Partnership – A Sustainable Solution for the Information Society? *Experiences in the UK, Germany and Austria*, 2006. Available at: http://programm.corp.at/cdrom2006/archiv/papers2006/CORP2006_MCQUAID.pdf/ (accessed 16.05.2018).

22. Babich A.A. Pravovoye regulirovaniye gosudarstvenno-chastnogo partnerstva v oblasti okhrany okruzhayushchey sredy v zarubezhnykh stranakh [Legal regulation of public-private partnership

in the field of environmental protection in foreign countries]. *Yuridicheskiy vestnik Samarskogo universiteta – Legal Bulletin of Samara University*, 2020, vol. 6 (2), pp. 49–62.

23. UNWTO. Global Report on Public-Private Partnerships: Tourism Development Affiliate Members Report. Vol. 7, pp. 42–43. Available at: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/global_report_public_private_partnerships_v8.pdf/ (accessed 15.11.2016).

24. Official website of National Stand Entwicklungs Politik. Available at: http://www.nationalestadtentwicklungspolitik.de/NSP/SharedDocs/Projekte/NSPProjekte/Innovative_Stadt/Region_Heide_Gruene_Energie.html/ (accessed 15.11.2016).

25. Official website of the European Investment Bank. European PPP report, 2009, pp. 257–260. Available at: <http://www.eib.org/epec/resources/dla-european-ppp-report-2009.pdf/> (accessed 16.11.2016).

26. Zusman Ye.V. Kontrakty zhiznennogo tsikla: zakonodatel'stvo zarubezhnykh stran. Predlozheniya dlya Rossii [Life cycle contracts: legislation of foreign countries. Proposals for Russia]. Public-Private Partnership: Practice. Problems. Outlook. Proceedings of the collection of articles. Moscow, 2011.

27. Sustainable urban development in the People's Republic of China. Municipal solid waste treatment: Case study of Public-Private Partnerships (PPPs) in Wenzhou. Urban Innovations and Best Practices. 2010, November. Available at: <http://ppp.worldbank.org/public-private-partnership/sites/ppp.worldbank.org/files/documents/urbandev-prc-nov2010-waste.pdf/> (accessed 23.11.2016).

28. Official South African government online site. Available at: <http://www.ppp.gov.za/Pages/projectlist.aspx/> (accessed 23.11.2016).

29. Amirtahmasebi R., Orloff M., Wahba S., Altman A. Regenerating Urban Land: A Practitioner's Guide to Leveraging Private Investment. Urban Development. World Bank, Washington, DC, 2016. Available at: <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/24377/> (accessed 23.11.2016).

YURIDIK FANLAR AXBOROTNOMASI ВЕСТНИК ЮРИДИЧЕСКИХ НАУК REVIEW OF LAW SCIENCES

Huquqiy ilmiy-amaliy jurnal

Правовой научно-практический журнал

Legal scientific-practical journal

2023-yil 3-son

VOLUME 7 / ISSUE 3 / 2023

DOI: 10.51788/TSUL.ROLS.2023.7.3.

BOSH MUHARRIR:

Rustambekov Islambek Rustambekovich

Toshkent davlat yuridik universiteti rektori v.v.b., y.f.d.,
professor

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Xodjayev Baxshillo Kamolovich

Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha prorektor, y.f.d.,
dotsent

Mas'ul muharrir: O. Choriyev

Muharrirlar: Y. Yarmolik, F. Muhammadiyeva,
Y. Mahmudov, E. Mustafojev

Musahhih: M. Patillayeva

Texnik muharrirlar: U. Sapayev, D. Rajapov

Tahririyat manzili:

100047. Toshkent shahar, Sayilgoh ko'chasi, 35.
Tel.: (0371) 233-66-36 (1169)

Veb-sayt: review.tsul.uz

E-mail: reviewjournal@tsul.uz

Obuna indeksi: 1385.

Jurnal 27.09.2023-yilda tipografiyaga

topshirildi. Qog'oz bichimi: A4.

Shartli 17,3 b.t. Adadi: 100. Buyurtma raqami: 71.

TDYU tipografiyasida chop etildi.